

s o l a s a l d i a k

Bernardo Atxaga

Solasaldiak

Bernardo Atxaga

Elkarrizketa

Iban Zaldúa

Marrazkiak

Concetta Probanza

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Administrazioa euskaraz **Solasaldiak**

© Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazioa

Argitaldaria: Herri-Arduralaritzaren Euskal Erakundea

ISBN: 84-7777-266-5

Legezko Gordailua: S.S. 405/04

Fotokonposaketa eta inprimaketa: Itxaropena, S.A., Araba k., 45 – 20800 Zarautz

Bernardo Atxaga

2003. urtearen amaiera aldera argitaratu zuen Pamielak *Soinujolearen semea*, Bernardo Atxagaren azkeneko nobela. Luzaro eduki gaitu zain oraingoan idazle asteasuarrak. Izan ere, dagoeneko sei urte joan dira *Groenlandiako lezioa*, helduentzako azken lana, plazaratu zuenetik. Tarte luzea hartu du eskuartean dugun lan hau ontzeko. Eta zalantzarik gabe, harrera ona izan du; Atxagak berak aitortzen duenez, sekula ez zaizkio horrenbeste eskutitz, ohar edo dei heldu, nobela honekin baino. Sekula ez, bere ibilbide oparoan zehar, zeinetan lan hauek azpimarra baitaitezke: *Ziutateaz* (1976), *Etiopia* (1978), *Bi anai* (1985), *Obabakoak* (1988, Espainiako Narratiba Sari Nazionala), *Behi euskaldun baten memoriak* (1991), *Gizona bere bakardadean* (1991), *Zeru horiek* (1995) eta aipaturiko *Groenlandiako lezioa* (1998).

Soilik horri buruz hitz egingo ez dugun arren, *Soinujolearen semea*-ren argitarapenak ekarri nau, nagusiki, Bernardo Atxagarengana, eta lan honi buruz zer edo zer esan

behar dela uste dut. Liburu konplexua izanik ere, irakurlea eramaten duen horietako da *Soinujolearen semea*. David protagonista Amerikako Estatu Batuetan bizi izan da azkeneko urte hauetan, Mary Ann emaztearekin eta Liz eta Sara alabekin, Daviden osaba Juanek fundatutako *Three Rivers* arrantxoan. Hiltzen denean, Joseba aspaldi-ko adiskideak jasoko du Davidek utzitako izkribu luze bat, “Soinujolearen semea” izenburukoa hain zuzen ere: bertan, Obabako haien nerabe eta gazte garaiko hainbat pasarte jaso ditu Davidek; Josebak, idazle famatua dena, Daviden testua hartu eta berridatziko du: horixe da, funtsean, irakurleak esku artean duen *Soinujolearen semea*.

David-Josebaren kontakizuna hiru une nagusitan garatzen da: 1960ko hamarkadaren erdialdean, hamarkada horren beraren amaiera aldean, eta 1970ekoaren erdialdean; ipuinak eta elipsiak tartekatzen dira hari honetan zehar. Lehenengo uneak irudikatzen du, hein batean, nola heltzen den “modernitate” Obabara eta David nerabearen bizitzara, baina nola, aldi berean, iraganaren mamuak berpizten diren bizkor aldatzen ari den mundu horretan:

nazionalekin ibilitako aitaren eta Daviden artean Gerra Zibilaren itzal luzea ezarriko da, eta orduz geroztik ezer ez da berdina izango. Hirurogei hamarkadako bukaerako momentuan, nobelako protagonistak gazte direla, aldaketa horiek guztiak gauzatu dira jadanik, eta ez dute atzerabueltarik izango. Heriotzak eragotziko du hori, eta Obabako denbora zaharra guztiz ahituko da: gaur eguneko denboran sartu da Historia, eta nobela. Hurrengo hamarraldiko erdialdeko pasartean, laburragoa dena, nobelaren pertsonaia nagusiak ETAn daude, eta garai horretako militantismoaren zenbait gorabeheren testigu izango da irakurlea. Hein batean, nobelak azaltzen diguna Daviden ibilbidea da, Obabako Iruaingo bere auzo kutunetik *Three Rivers*-eko arrantxora eramaten duena, eta ibilbide horren atzean egon daitezkeen zenbait arrazoi.

Baina hori baino askoz ere gehiago da *Soinujolearen semea*, noski. Gaztaroko amets, lilura eta ezinegonen kontakizuna da. Hizkuntzaren gaineko hausnarketa. Literaturaren eta fikzioaren indarraren inguruko galdeketa. Bada maitasun-nobela bat ere, edo maitasun-

nobela bat baino gehiago, maitasun mota ezberdinak agertzen baitira bere orrialdeetan zehar: David eta Lubis “nekazari zoriontsuaren” arteko adiskidetasuna, adibidez. Horrekin lotuta, joan den antzinako mundu bati buruzko nobela ere bada *Soinujolearen semea*. Eta gauza gehiago, zer esanik ez.

Musikaz hitz egiten hasi dugu elkarrizketa Bernardo Atxagak eta biok; edo, hobe esanda, musikaz hitz egin dugu elkarrizketari hasiera eman baino lehenago. Musikak beti izan du garrantzi handia Bernardo Atxagarentzat eta, izan ere, ezinezkoa izango litzateke euskal rockaren historia bat idaztea bere izena aipatu gabe. *Soinujolearen semea* nobelan nabarmena da musikaren presentzia hori, The Hollies edo Creedence Clearwater Revival bezalako taldeen kanten bidez: herrian eraikitzen ari diren kirol-zelai berria bezala, kanta horien infiltrazioak Obabako mundu tradizionalaren apurketa iragaritzen du, denbora-aldaketaren unea...

■ Bai, garai haietan, 1963a edo 64a izango zen, inolako tarterik edo zubirik gabe Orfeón Donostiarraren eta “Trikitixa de

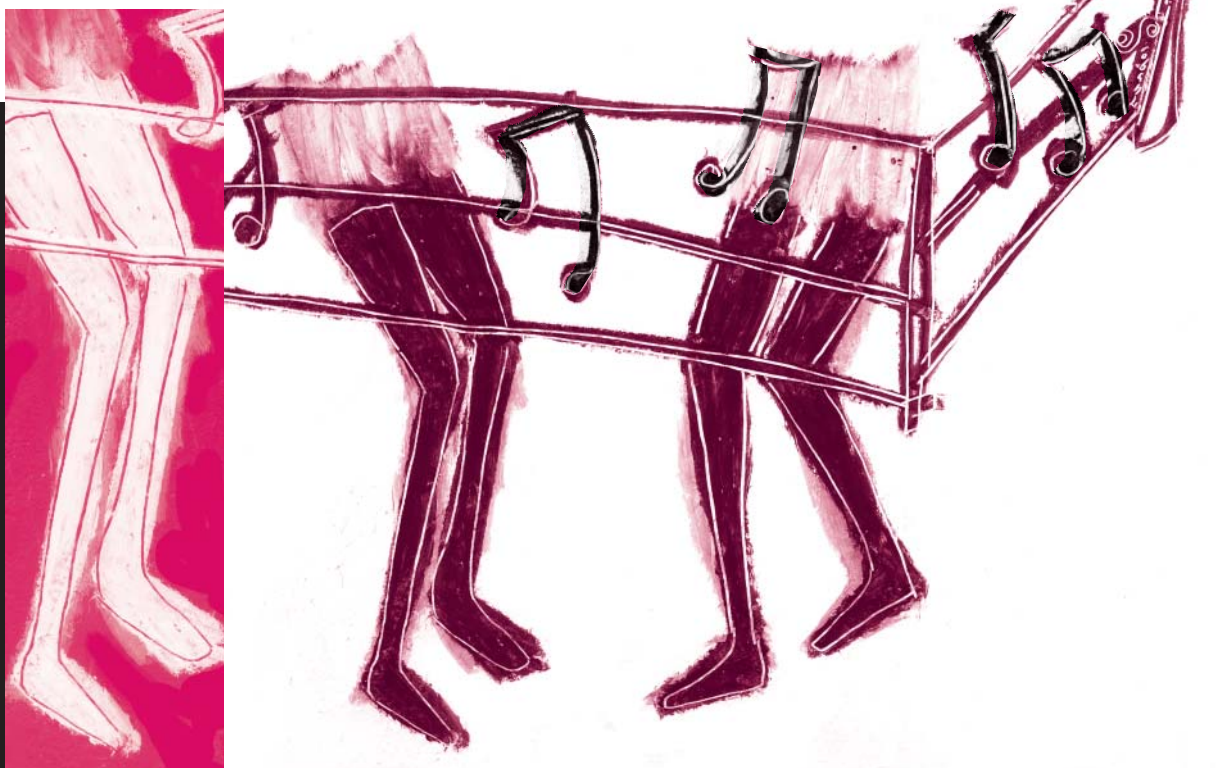
Zumárraga”-ren disketatik –horiek euskaraz–, eta “José Luis y su guitarra”-ren disketatik –horiek erdaraz–, pasa ginen Hollies eta halakoak entzutera; hori guztia Frantziatik barrena igaroz, zeren eta gure anai nagusien belaunaldiak, unibertsitatera joaten zen jendea, bizimodu berri batean sartuta zegoena, Parisera begiratzen zuen jada. Existentialistak ziren filosofia aldetik: pentsa, garai horietan nik uste dut Euskal Herriko ikastetxe guztietan Beckett-en *Godoten zain* egiten zela, teatro irakurria edo ez; hain zuzen ere garai horietan oso errez egiten zelako kristautasunarekin lotura: Godot Jaungoikoa izango litzateke, eta abar. Horiek ziren gure anaia zaharrenak, gu baino hiru edo lau urte gehiago zutenak. Baina gurekin beste gauza bat hasi zen jada; nik uste dut gaurko egunetik begiratura esan daitekeela merkatuaren indarra hasi zela nabaritzen, eta ez musikarekin bakarrik, baita arroparekin edo ilearekin lotuta ere. Itxurak garrantzi handia hartu zuen, batez ere ile luzeek... oso zaila da gaurko egunetik begiratzea eta ulertzea, baina hori guztia *shock* bat izan zen. Musikaren gaira itzuliz, nik uste dut hasieran batez ere Animals-en “House of the rising sun” izan zela, eta gero Hollies-en hori, nobelan aipatzen dudana, eta Beatles-en

A ze gau egun hartakoa... eta hori guztia, ile luzearekin batera, bihurtu zen eten bat guretzat.

Tira, garrantzia izango zuen, ziurrenik, gure klasean, La Sallen, Donostiako burgesia handiaren semeak egoteak; adibidez, Iturraldetarrek ilea luzea zeramaten eta talde *mod* bat zeukaten, eta bazen beste talde bat, Ágaros, Pro izeneko anaiek osatzen zutena. Bi diska grabatzera heldu ziren, Shadows-en bertasioak eginez eta horrela; eta han zegoen ere Vilariño, egun rallyetan eta ibiltzen dena... beharbada haien bitartez sartu ziren guregana gauza horiek...

Zu, dena dela, idazle bihurtu zinen, ez musikari. Patricia Highsmithek esaten zuen “idazlearen lanbidea bizi eta liluragarri egiten duena porrot egiteko aukera etengabea dela”.

■ Gogoeta hori duela gutxi errepikatu nion lagun bati, adierazteko zein zaila egiten zaidan gaur egun idaztea, eta zein erreza egiten zitzaidan duela hogeita hamar urte. Baina, edonola ere, ez genuke sekula galdu behar hasierako inozentzia bat; jakina, Berpizkunde aroan aipatzen zen “docta inocencia” hura: ez haurren inozentzia, ezer ikasi ez duenarena, baizik eta, nahiz eta mundua eta zailtasunak ikusi, nolabaiteko espontaneitatea gorde-

tzen duenarena. Zeren eta Patricia Highsmithen egia hori, izugarrizko egia dena, gero eta zama handiagoa bihurtzen da, eta, izan ere, ez dut sekula sufritu liburu honekin bezainbeste. Baina ez idazterakoa, idaztea oso gauza interesgarria baita: arazoak sortzen dira, baina beti konpontzen dira, edo konpontzen direla iruditzen zaizu. Kontua da gero sortzen den amildegia: bat-batean iruditzen zaizu eginda-koak ez daukala itzulbiderik, eta porrotaren arriskua zama izugarria bihurtzen da. Horregatik agian egiten dituzte idazle askok geroz eta liburu txikiagoak, eta beharbada izango da oso zaila delako, denbora aurrera doan heinean, benetan interesgarria den hori lortzea. Beti esaten da poker jokalaria profesionali buruz, ez balute galduko, utzi egingo luketela, ezta?

Esan duzu idazketa gauza interesgarria izan ohi dela. Nolakoa izan da *Soinujo-learen semea*-ren idazketa-prozesua?

■ Niri iruditu zitzaidan ez zuela zentzurik, gaztetan bezala, halako planifikazio bat egitea, eskema bat, hainbat irtenbide ziurtatuz narrazioaren barruan... ez nuela testua lotu behar; beste era batean esanda, boxeatu behar nuela guardia jaitsita. Pentsatu nuen nire idazteko modua izango zela orain arte erabilitakoaren aurkakoa, hau da, idatzi, besterik gabe, lerro batek bestea ekartzen duen, orrialde batek bestea ekartzen duen modu berean, eta jarraitu. Halako batean konturatzen zarela ez daukazula arnasarik, testuak ez duela aurreratzen? Orduan atzera begiratzen nuen, pintore batek koadro batean pauso bat atzera egiten duen bezala, eta azkene-ko hogeit-hogeita bost folio horietan dagoen testua berrirakurtzen nuen, eta pentsatu: zer dago hor zuretzat interesgarri? Horregatik esan nuen aurkezpen egunean konturatu naizela, liburu hau idazterakoan, Valéryk poesiari buruz esaten zuenak –poesia hitzekin egiten dela– prosarako ere balio duela: konturatzea halako batean hemen hitz batzuk azaltzen direla, deigarriak direnak, eta hortik joz badagoela zer edo zer; kontua da marrazkia aurkitzea

atzera begira, egina dagoenari begira. Gelditu, atzera begiratu, kendu behar ez zena, eta jarraitu: beti egin dut horrela. Irakurri ezkerre lehen egindakoa, eta zerbait gogorik gabe bezala sumatu ezkerre, hobe kentzea. Baina berrirakurritako bi lerro horietan zerbait topatu ezkerre, hortik jotzen nuen. Idazleak eduki behar du konfiantza hori, aurrera jarraitzeko: dena jasoko dut, edo gehiena; gero, jakina, inportanteak dira loturak.

Guzziarena, adibidez. Hasiera batean kolore gorrikoa jarri nuen motorra, nik ezagututako Guzzia gorria zelako, baina hori niretzat ez da nahikoa. Gero, testuan atzera begiratzean, konturatu nintzen kolorez aldatuz gero, gorritik beltzera, funtzio narratibo oso handia har dezakeela, indarra hartzen zuela. Beraz, kontua da arrastoak uztea eta gero jasotzea, eta behar ez direnak kentzea, eta kito. Horregatik izan da hain luzea idazketa-prozesua.

Zer nobela mota da *Soinujolearen semea*? Kontuan hartuta zure narratiba nolabaiteko literatura fantastikoaren –Obabakoak– eta nolabaiteko errealismoaren –Gizona bere bakardadean– artean kokatzen dela, non ipiniko zenuke azkeneko hau?

■ Ez dut uste literaturak edo testuek era horretan lan egiten dutenik; ez behintzat nire kontzepzioan. Niretzat testu batek irakurlearen mundua harrotu behar du, edo errebelatu egin behar du, argazkigintzaren lexikoan adierazteko. Esaten zen Kipling-ek erabiltzen zituela hitzak sarjentu batek soldaduak bezala: hori idazteko modu bat da, gauza guztiak itxita utziz, beste aukerarik eman gabe, idazle autoritarioaren ildotik... Uste dut, ordea, badaudela beste sortzaile era batzuk horrela jokatzeko ez dutenak, testua halako erdibide batean uzten dutenak: irakurleak hainbat modu ezberdinetan har dezake testu hori. *Soinujolearen semea* liburu honetan esaten direnak ia-ia zentzu autobiografikoan hartu ditu jende askok: iruditzen zaio berari horixe gertatu zaiola. Oso polita da hori ikustea; izan ere, inoiz ez dut sentitu nobela honekin beste *feed-back*-ik, irakurleen aldetik. Uste dut liburuaren errealitate kutsuan irakurleak zerbait jarri ezkerre, borobildu egiten dela; baina irakurri nahi badu halako amets bat bezala, ba hori ere litekeena da. Dena dela, hemengo Obaban ikusi nahi izatea *Obabakoak*-ekoa, hitz bakarrean esanda, disparate bat da, erabatekoa. Beste denbora bat da: *Obabakoak*-en Camilo Lizardi zen basur-

dearen istorioa zalantzan jartzen zuen bakarra; liburu honetan, ordea, Davidek, narratzaileak, halako eszeptizismo batekin kontatzen du dena. Francis Jammes Paristik etorri eta iparraldeko amonen kontuak, sorginei buruzkoak eta, entzuten zituenean bezala da: amona horiek sinesen zituzten, baina ez Jammesek; honek edertasuna ikusten zuen ipuin horietan, baina ez zen berarentzat ezer magikoa, berez.

Nobelaren muinean badago “nekazari zoriontsuen” inguruko hausnarketa bat; Iruaingo espazioa paradisu txiki bat agertzen da protagonistaren begietan eta, bestalde, Lubis bezalako pertsonaia bat aurkezten zaigu. Ba al dago nolabaiteko idealizazio-ahaleginik hor, bat edo batek aipatu duen bezala? Zeren eta, bestalde, hor daude Ubanbe, Pantxo edo bixkiak bezalako pertsonaiak, mundu horren beste alde bat erakusten dutenak...

■ Ez dut uste idealizaziorik dagoenik. Idealizazioa izango litzateke testua ideia baten arabera egitea, eta orduan sartuko ginateke pittin bat alegoriaren munduan: hori oso urrun dago nire liburutik. Areago da pertsonaia batzuek, munduan bizi diren pertsona askok bezala, badutela beren gaztaroan halako mirespen bat, mundu amestu

bat: ametsaren natura hartzen duen errealtate bat. Daviden errealtatea da Teresarekin duen harremana, koadernoarekin eta bere aitarekin duen obsesioa, baina aldi berean berak esaten du: “Amets baten barruan bizi nintzen ni”. Virgiliok esaten zuen bi amets mota daudela, eta batzuk sartzen direla marfilezko atetik: horiek dira gezur gehien esaten dutenak. Nik uste dut nobela oso errealista dela, zentzu horretan: David benetako pertsonaia da, errealtate handikoa, eta adoleszentzian Davidek dauka mundu mirestu eta amestu bat: hori da. Nik uste dut hamalau urterekin maila berean daudela Hollies-enganako lilura eta mundu horrekikoa, eta pertsonaiarentzat mundu hori paradisu bat bezalakoa bada, ba irakurleak ere “sentitu” egin behar duela paradisu hori. Baina niri, egileari, idealismo hori bizkarreratzen didanak oso buru kaskarrez irakurtzen du. Irakurtzeko modu horrekin Jonathan Swift kanibalismoaren miresle bat izango litzateke, eta zuk lehen aipatu didazun Patricia Highsmith hiltzaile amoralena. Ezin dira egilearen eta pertsonaiaren planoak nahastu; ezin da nahastu txotxongiloa mugitzen duen eskua Ubu erregerekin, pertsonaiarekin...

Nik egiten dudan hipotesi poetikoan mundu hori antzinakoa da: hor ez dago Freud-ik, esate baterako. Eta hori, idazte-

rakoan, modu askotan azaltzen da. Har dezagun Pantxo. Delibes batek, esaterako, beharbada zera esango edo ikusiko luke: “A, Pantxo! Herri guztietan zagok halako ume bat...”. Nik pentsatzen dut, ordea: nahi dudana da antzinako mundu horretan bere erdigunea gerritik behera duen pertsonaia bat. Eta antzinako munduan Pan jainkoa zegoen, basoetan bizi zena; horregatik ipini nion izen hori, eta horregatik da horren basatia haren porta-

era: Pan txikia da Pantxo. Horrela dago eginda dena: Ubanbe eta neskaren arteko eszena, basoko urmaelean, adibidez, ezin da interpretatu klabe naturalistan: “ninfa” hitza aipatzen dut, eta eszena urrutiratu egiten dut, Rubens-en koadro bat deskribatzen ari banintz bezala, ahistorikoa baitlitzen... Pasarte askorekin hori gertatzen da liburuan: ez diet erabat historian erortzen uzten.

Hala ere, historia oso presente dago *Soinujolearen semea*-n. Hor dago Gerra Zibilari buruzko guztia. Gaia behin eta berriro azaleratzen ari da azken aldi honetan, hala euskal literaturan (hor daude Joseba Sarrionandiaren edo Edorta Jimenezen azkeneko eleberriak) nola espainiarrean (Rafael Chirbes, Manuel Rivas, Javier Cercas...).

■ Bai, hala da. Eta, hein batean, uler daiteke, gainera, Cercas-en nobelari emandako nolabaiteko erantzuna bezala: nik eduki dut hori buruan. Nire kontraesanetako bat da: politikan erreformista naiz, baina filosofian ez naiz inola ere errelatibista. Ez dut sinesten esaten diren gauza horietan, eta higuigarri egiten zaizkit, oro har: gezurra esaten dutela denek, denak berdinak garela, denak gaiztoak eta onak... ezin dut eraman. Beharbada hala

da, baina nik ez dut horrela behin ere sentitu.

Aipatu izan da gaiaren erabilpenak arazoak ekar diezazkizula gaztelaniazko itzulpena kaleratzean.

■ Arazoak izango ditut horrekin, bai, baina gehiago ondorengo gaiarekin. Adibidez, torturaren gaiarekin. Baina hemen, Euskal Herrian ere izan ditut arazoak, esaterako, traizioaren gaiarekin: norbaitek traizioaren apologia egiten dudala eta guzti esan dit, bukaerako aitortpenekin; benetan, irakurle batzuk ni baino alegorikoagoak direla iruditzen zait... Eta kanpoan izango da Trikuren pertsonaiagatik, eta Toshiro eta torturengatik... Baina funtsean uste dut inork ez duela bide handirik izango, alde horretatik, liburuari arazoak jartzeko.

Soinujolearen semea-n azpimarragarria da, bestalde, idazketa estiloaren garrantasuna.

■ Hori izan da nire helburuetako bat. Nik esango nuke, nolabait, oinarritzko ideologia bat duela idazleak, eta nire oinarritzko ideologian dagoen adjektiboa, gehien gustatzen zaidana, "kristalinoa" da; hots, ez da ikusi behar, hitzak trans-

parente izan behar du. Barthesek erabiltzen zuen irudi bat, beste gai batez ari zelarik: autoaren kristalaren atzean zaude, eta zuk begiratu ahal diozu kristalari, kristala ikusiz, beti baitaude orbainak eta, edo begiratu ahal diozu kristalaren beste aldean dagoenari, paisajeari. Hau da, testua ikus dezakezu, eta, aldi berean, haren atzean dagoen mundu hori. Eta horrek, nire ustez, eskatzen du alde batetik lan formala (adjektiboak, subordina-

tuak non kokatu...), eta gero, beste alde-
tik, eskatzen du kristalaren beste aldean
dagoen hori benetan oso-oso paisaje
betea izatea: ekintza mikroskopikoak,
lerro asko azpitik, denboraren larritasu-
na... Ubanberen eta ninfaren eszenan
bezala. Irakurlea ez da beharbada kontu-
ratzen hori guztia hor dagoela, baina
musika bat bezala, hots bat bezala dago,
eta uste dut horrek baduela zer ikusirik
gardentasun horrekin.

Nobelan, bestalde, maitasuna dago. Baina orain arte zure lanetan agertu den maitasuna tragikoa izan da, gehienetan; hemen badago halakorik (adibidez, Teresarekiko istorioan), baina badago beste era bateko maitasuna ere, protagonistak Mary Ann-ekin duena hain zuzen ere.

■ Nire oharretan ipini nuen istorio horrek behar zuela bateriaz egindako musika, baina bateriaren goiko trasteekin egindakoa (txapa, txarleston, platiloak...), eta horregatik kokatu ditut bi pertsonaiak hiri ezezagun batean, turista gisa, hau da, “extra-denbora” batean daude, “extra-espazio” batean... Koloreekin ere asko jokatu dut hor: urdina, txuria... Pixka bat da Teresarenaren beste aldea. Nik uste dut, kazetariei esan nien bezala, Mary

Ann-en eta alaben istorioak markatzen duela liburu osoaren tonua.

**Bestalde, uste dut ariketa eder bat egi-
ten duzula nobelan, amerikanoaren
istorioa bi aldiz kontatzean, lehenen-
goa modu “literarioago” batean, eta
bigarrena modu “gordinago” batean
(baina beti ere literarioan, noski). Alde
horretatik: zer eskaintzen du literatu-
rak, edo, hobeto esanda, zer ematen du
fikzioak?**

■ Gauza bat da hitzaren mundua, eta bestea errealitate gogorra. Nire irudipena da beharbada fikzio guztiek, oinarri-oinarrian, zuzenean edo zeharka, aitortu edo aitortu gabe, beti daukatela kontsolamen-
dutik zerbait. Eta egileak kontrako bidetik nahi badu abiatu, gehientsuenetan afekta-
zioan erortzen da, *hybris*-ean. Bat ere kontsolamendurik eskaintzen ez duten liburuak, niretzat, sekula ez dira izango obra nagusiak.

**Gero, dena dela, bitxia da eleberrigile askori gertatzen zaizuen: nobela gutxi irakurtzen dituzuela aitortzen duzue; gehiago jotzen duzuela saiakerara edo biografiara, adibidez. Eta niri burura-
tzen zaidan galdera ez da zergatik irakurtzea mota horiek, baizik eta zergatik jarraitzen duzue fikzioa idazten, hortaz.**

■ Bai, uste dut hori oso orokorra dela; hor dago Josep Plá-ren *boutade* hura, gizon serio batek, berrogei urte bete ondoren, ez duela nobelarik irakurtzen. Nik poesia irakurtzen jarraitzen dut, ipui-
nen bat –Maupassant berraurkitu dut duela gutxi, adibidez–, baina batez ere saiakera irakurtzen dut. Ziur asko horrek adierazten duen oinarritzko egia da idaztea ofizio bat dela, *teknai* bat, artifizio bat, eta, beraz, hogeia urte fikzioa egiten egon eta gero *teknai* hori erabiltzen dudala igel-
tseroak hormak egiten dituen moduan. Saiakera, berriz, beste *teknai* bat da, beste ofizio bat.

Batzuek jarraitzen dute fikzioa idazten bakar-bakarrik diruagatik; beste batzuek ez dakitelako beste ezer egiten. Niretzat aukera bakarra da ofizioan konfiantza handia izatea; hau da, pentsatzea ekinez eta ekinez beharbada lortzen dudala zerbait apartekoa: edertasunaren eta egiaren betiko utopia horretatik gertu dagoen zerbait.

Hasieran aipatu dugun bezala, oso denbora-tarte luze batean zehar idatzitako nobela da hau. Eta, urte hauetan guztietan zehar gauza asko pasatu dira Euskal Herrian: su-etena, su-etenaren haustura, *Egunkariaren* itxiera, eta

**abar. Nola eragin du egoeraren bilakae-
rak zure idazketa prozesuan, eraginik
izan badu behintzat?**

■ Hori da idazteak duen ezaugarrietako bat, nik uste: testua kutsatu egiten da, idatzi bitartean, gertatzen ari den guztiarekin. Behin baino gehiagotan kontatu dut: garai guzti honetan oso bistakoa egin zait Euskal Herria edo, nahiago baduzu, ni bezalako euskaldunak, kontra-errelato baten pertsonaiak bihurtu garela. Niretzat, maila sinbolikoan, hori, iltzea egurrean bezala gelditu zen, oso tenkatua, Torreal-
dai atzeman zutenean, irudi horretan. Pentsatu nuen hori, ETak izan dezakeen joera terrorista eta antidemokratikoarekin bate-
ra, oso arazo larria bihurtu zela. Kontra-errelatoarena, alegia. Norbait beste norbaiten kontra-errelatoa bihurtzen baldin bada, denbora kontua da gauza oso gra-
beak gertatzea. Batzuetan jainkoek lagun-
tzen dute, eta ez da gertatzen, baina beste askotan gertatu egiten da. Pittin bat horre-
gatik, esaterako, atera dut berriro Gerni-
karena.

Gero, beste maila sakonago batean, uste dut nire hipotesi bat badagoela hor nahi-
koa garbi: Euskal Herri bat, nik gaztetan ulertzen nuena bezalakoa, eta seguru asko hemengo politika gehien oinarria

izan dena, bere bukaerara iritsi da niretzat. Obaba niretzat amaitu den bezala, Euskal Herriari buruzko ideia bat amaitu da, baita Euskal Herriari buruzko gogoeta batzuk eta poetika bat ere: hori guztia bukatu da. Nobelan hitz batzuk lurperatzen ditut poxpolo-kaxetan, baina azken batean liburuak berak poxpolo-kaxa baten antza izan dezake, eta hitzak daude barruan: liburu honetan ere mundu bat egon daiteke lurperatuta. Beraz, uste dut nire hipotesi hori ere azaltzen dela nobelan: mundu bat bukatu da, errelato nagusi bat bukatu da. Baina ez dut planteatzen modu teoriko batean, baizik eta egunero-ko bizitzan, nolabait.

Eta datorrena, ba... ez dakit. Esango nuke etorkizuna dagoela gizarte honetan agintzen dutenen esku; politikaren esku. Benetan tontakeria bat esaten dudala ematen du, eta tontakeria honetan ez nuen nik asko sinesten: lehen iruditzen zitzaidan kulturak bazuela indar bat, poesiak bazuela indar bat... ofizialak ez ziren diskurtsoek bazutela indar bat. Eta bat-batean jabetzen ari naiz, azkar esatearren, eragin bakarra politikoa dela, eta hortik aurrera ez dagoela ezer: ziba puntu bakar baten gainean dagoela jiraka eta egoerak, kasurik tristeenean, gizarte amorfo batera joko duela. Egoera politikoan benetan eragina

dutenek zuhurtzia minimo batekin ez badute jokatzeko edozer gauza gerta daitekeela iruditzen zait.

Eta, bide horretan zehar, non geratu da Euskal Hiriari buruzko zure hipotesia?

■ Hiria, nik planteatzen nuen bezala, da Herriaren aurkakoa. Batasunez egiten da, batasunez zentzu literalean, auzoak elkarren artean batzen diren bezala, eta autoritatea askoz ere banatuagoa egongo litzateke... Nik uste dut benetan utopia bat dela, ez dagoela inon eta beharbada ez dela sekula inon egongo.

Euskal Hiriaren ideiak eskatuko luke, esaterako, Barakaldoko eskola batean eman beharko litzaiekeela umeei Andaluziako edo Gaztelako kanta bat, hango literatura bat: zuek handik etorri zarete, orain hemen bizi zarete, baina ez duzue ahaztu behar zuen herria... Eta gauza bera egin beharko litzateke, adibidez, afrikarrekin eta. Baina hau dena utopian geratuko dela iruditzen zait.

Garai batean ematen zuen beste indar horiek, lehenago aipatu ditudanak, kulturalak, horretara eraman zezaketela, Hiriaren ideia hori gauzatzera alegia. Musika, adibidez: John Lennonek esaten zuenak bazuen bere pisua eta Estatu Batuetan

arazo izan zitezkeen gerra-
ren aurka esaten zituenak.
Orain, Estatu Batuetan, egoe-
ra berdintsuan gerra dela eta,
ostrazismora kondenatzen
dituzte poeta protestalariak,
eta irratietan entzuten den
kanta bakarra ez da Lennonena
edo antzekoren bat, baizik eta
“zergatik protestatzen duzu
Afganistanekoaren aurka” dioe-
na, “ez al zara gogoratzen iraila-
ren hamaikan gertatutakoaz, ea
ez zara kupitzen orduan hildako-
ez”... Eskerrak zineko aktore
batzuk aberatsak diren eta gerra-
ren aurkakoak...

Horrekin lotuta, eta Euskal Herriaz edo Hiriaz haratago, nola ikusten duzu munduaren egoera gaur egun? Irakeko gerraren aurkako ekintzetan parte hartu duzu, esaterako...

■ Nik uste dut momentu honetan aldake-
tarik handiena errepresentazioarena dela:
gertatu dena berriro presente egitea da
errepresentazioa, berritzea gertatu dena.
Behin ere ez dugu ahaztu behar Nietzschek
esaten zuena: ez daude gertaerak, inter-
pretazioak daude. Ba nik uste dut gaur
egun nagusi den interpretazioa dela Histo-

rian zehar ezagutu den zapaltzaileena,
zentzu literalean. Gure gainean dagoen
laino bat bezalakoa da. Diskurtso edo pen-
tsamendu bakarra aipatzen da: liburu baka-
rra, behin eta berriro errepikatzen dena.

Eta horregatik nik literaturari orain ikus-
ten diodan helburua lotuagoa dago Boca-
cciorekin, hau da, izurrite garaian babes
gaitian, alienatu gaitian: ahaz dezagun
kanpokoa eta sor dezagun arratsalde
batez, edo aste betez, edo urte batez, edo
bizitza osoaz halako leku ezti bat, eta
egon gaitezen hor eta bizi gaitezen hor,

baita antzinako balioekin ere... zeren eta iruditzen baitzait gaur egun kulturan dagoen zatiketarik handiena dela lehengo balioekin eta lehengo baliorik gabe bizi den jendearen artekoa. Nik hauei, nolabait Historiaren aparrean bizi direnei, *neumati-koak* deitzen diet, modu nahikoa ofentsibo batean: ikusten ditut beteta, gauez telebista ikusiz haizea hartu dutelako, eta orduan badute zer hitz egin, zer esan, zer iritzi eman, baina konturatzen zara eguna pasa ahala hustutzen doazela, ez dutela zer esanik... Nik uste dut beste zer edo zer gehiago behar dela bizitzeko.

Bocacciorena, beraz. Ni bizitzaren une batean oso erlatibista bihurtu nintzen; pentsatzen nuen berdin ziola nola hartzen zuen jendeak bizitzari buruzko zentzu aberatsago bat: liburuekin, musikarekin, zinearekin, nolanahi... Gaur egun, erradikalizatu egin naiz berriro: pentsatzen dut funtsezko bereizketa dela liburuak irakurtzen dutenen eta libururik irakurtzen ez dutenen artekoa. Sekulako muga bat izango da hemendik aurrera.

Baina ez da gauza bera Sarrionandia ala Ken Follet irakurtzea, ezta?

■ Ez, ez da, baina hala ere uste dut oinarrian dagoen gimnasia hori, gaitasun hori,

teknai hori berdina dela. Greziarrek esaten zuten idaztea *teknai* bat zela, eta hitz egitea ez zen *teknai* bat: hori gizakiaren naturan dago. Eta irakurtzea ere *teknai* bat da, eta muga bat markatzen du.

Niri gustatuko litzaidake hau esatea profetiko eta apokaliptiko jarri gabe, baina benetan horrela pentsatzen dut, eta nire helburuetako bat da, ahal den neurrian, nire inguruan eta, liburuak ibiltzea.

Hala ere, ez dut horrekin zinemaren mundua alde batera utzi nahi, adibidez, bi mundu ezberdin badira ere. Liburu onetatik pelikula erabat arruntak egin dira, baina baita liburu txarretatik pelikula onak ere; Jose Julian Bakedanok esan zidan aspaldi, eta egia da: Orson Welles-en filma, hemen *Sed de mal* titulatu zena, oinarrituta dago nobela kaxkar-kaxkar batean, kioskoko nobela batean. Eta liburu onak pelikula onak bihurtu dira, baita ere. Orain esango dizudana uste dut egia dela: Greziarekin daukadan zaletasunaren erantzulea Pasolini izan zen. *Medea* eta tragedia horiek, Pasoliniren begietan, niretzat edertasuna dira, nolabait. Atera zinetik eta espaloian gelditu bi minutu pentsatzen zer gauza ikusi dudana... Pasoliniren tragedia horiek, baina baita *Decamerón* ere, eta *Canterbury tales*: liburu ederrak hartzea, eta are pelikula ederragoak egitea.

Baina liburuak inguruan ibiltzea dut helburu nagusia, esan bezala. Benetan lortuz gero halako babes bat gauzatzea –poeta katalan batek esaten zuen “etxe bat zuhaitzaren gainean”–, izango litzateke egitea etxe bat basoan, liburuena, diskurtso basati horren kontra.

Eta euskararekin? Egin al dezakegu etxe bat basoaren erdian euskararekin?

■ Euskararekin, hizkuntzaren aldetik, ez nago hain kezkatuta. Uste dut hemen sortuko dela munduan barrena askotan ikusi dudana egoera linguistiko bat: hainbat hizkuntza, bi baino gehiago; hiru, lau hizkuntza, eta haien artean euskarak seguru asko edukiko du balio bat, jendearentzat. Nire ustez baliorik handiena da jendeak asko estimatzen duela zerbait bereizgarria izatea, eta historiak hala erakusten du jendeari izugarri gustatzen zaiola partikularitasuna, eta gauza askotan bilatzen duela partikularitasun hori, ez bakarrik hizkuntzan.

Kanadan izan naizenean, adibidez, ikusi dut zein garrantzitsua den haientzat frantsesez hitz egitea: beharbada hori delako Estatu Batuetatik bereizten dituen gauza bakarra. Are Kanadako anglosaxoientzat, Torontokoentzat da inportantea hori. Quebec-en bereizteko erreferenduma izan

zenean, esaterako, anglosaxoi guneetako autobusetan eta trenetan irakur zitezkeen “Maite zaituztegu. Ez alde egin” jartzen zuten txartelak; zein polita litzatekeen hemen antzeko zerbait gertatzea.

Lourdes Oñederrak, Ruiz Piñeiro epaileak hizkuntzaren inguruan egindako adierazpenen aurkako euskalgintzaren erreakzioak kritikatu, zera zioen: “biktimismoa ez da oparoegia. Lehendik konbentzituak bakarrik konbentzitzen ditu eta besteak dira geureganatu beharrekoak”. Ba al dago modurik?

■ Euskal Herri honetan, askotan, gure arreta guztia jartzen dugu gu bezala euskalduna den jendearengan. Baina zer gertatzen da hemen besteekin, “konbentzitu beharreko” horiekin? Zeren, itxura batera, “beste horiek” ez dute, askok behintzat, ezer jakin nahi. Eta gogoratu italiarrek esaten dutena: nahikoa da umetxo bat zaldia errekarera eramateko, baina hogeitaz gizonek ere ez diote ura edanaraziko. Agian hori ere tartean dago: nola konbentzitu konbentzitua izateko batere gogorik ez duen hori? Zer egin behar dugu? Pastelak bidali behar al dizkiegu egunero etxera? Oro har, euskaldunon bizkarrean sekulako zamak jartzen ditugu; nik behin baino

gehiagotan esan dut euskaldun izatea dela lan extra bat izatea. Ez da bi hizkuntza jakitearena, niri zoragarria iruditzen zaidana, baizik eta lan extra horiek guztiak, ETBrentzako bi hizkuntzetan hitz egin behar izatea adibidez. Eta, beste aldetik, Euskal Herrian bizi den jende asko eta elebiduna ez denak euskarari buruz ez ikusiarena egiten du, ez balego bezala. Nola liteke Bilbon Radio Euskadin lan egiten duen mutil batek ez jakitea Resurrección María de Azkue gizonezkoa zela, adibidez? Partitu egin beharko genituzke lanak, kontuan hartuta guk, euskaldunok, burutu behar ditugun lan extra horiek guztiak. Kultur Planari dagokionez, adibidez: oso ondo iruditzen zait erdaraz idazten duen bati diru-laguntzak ematea Londredera euskal idazle bezala joateko, baina Arbizura ere joan beharko luke, guk egiten dugun moduan: zergatik ez? Edo idatzi beharko lituzke artikuluak musu truke, guk bezala. Elkarrekin bizi behar dugu elebidunak eta elebakarrak, konforme. Baina titare bat eramateko prest ez daudenak ezin digute ehun kiloko kaxa bat bizkarrean jarri.

Edonola ere, nik uste dut benetan urte sabatikoa hartu beharko genukeela euskararen gai honi buruz; urte betez ez genukeela hitz egin behar honetaz, ez nik ez inork.

Oraingoan baikor samar ikusten zaitut gai honen inguruan.

■ Ez naiz hain baikor; kontua da iruditzen zaidala pasa ditudala euskararekin pasa behar nituen krisi guztiak, eta lasai nagoela alde horretatik.

Ez dut gaizki ikusten gure gizartea. Egia da gutxiengo batek badituela Euskal Herri osoa kutsatzen dituzten joera antidemokratikoak, baina egia da baita ere, eta uste dut beti gogoan hartu behar dugula, hemen demokrata dena benetan dela demokrata, ez dela erretorikoki demokrata. Hemen borroka egin behar delako demokrata izateko, tentazio asko daudelako eta elkarren arteko izugarrizko zaintza dagoelako. Lichtemberg-en aforismoa erabiliz, uste dut hemen joera demokratikoak lotuta daudela jendearengan arima eta gorputza lotuta dauden bezala, eta Galiziako edo Madrileko gobernuetan arropa eta gorputza bezala daudela lotuta.

Beraz, ez duzu ikusten euskal gizartean haustura-arriskurik, batzuek iragartzen duten bezala.

■ Ezetz uste dut. Hori bai, gizartearen ertzak gero eta bereziago geratzen ari direla iruditzen zait, gero eta baztertuago: gero eta aukera gutxiago dutela berriro

korrontean sartzeko. Eta agian beste gizarte batzuetan baino kopuru handiagoa osatzen dute ertz horiek.

Amaitzeko: *Soinujolearen semea* idatzi bitartean aita bihurtu zara, eta gertaera horrek zure bizitzan eta zure literaturan izan duen eraginaz galdetu nahiko nizuke. Adibidez, Hanif Kureishi zine-magile eta idazleak erantzun zion, antzeko galdera egin zion kazetari bati, orduz geroztik ezagutu duela beldurra zer den.

■ Joxemari Iturraldek gauza bera esan zidan aspaldi. Arrazoi osoa eman behar diot Kureishiri. Seguru asko beldurra ere gure ofizioarekin lotuta dagoelako: imajinazioa beldurraren eremua da, azken finean. Beste alde batetik, umeak izateak asko laguntzen du, nik uste, joera afektuak uxatzeko orduan. Ez diot inori begiratzen, neure buruaz ari naiz, esate baterako *Etiopiaz* ari naiz: histeria-neurastenia hori, eromen hori, *hybris* hori, neurri eza hori... Umeak edukitzeak, bestalde, intentsitate handia ematen die une lasaiei, une onei, ez bakarrik une txarrei edo beldurrari: idazleak esperientzia hori bereganatzen badaki, asko lagun diezaiokeela uste dut. ■

